

Troels Peter Roland er cand.mag. i historie og lingvistik, BA i historie, BA i lingvistik og indoeuropæistik. Hans speciale, *Hinsides markleddet* (2016), omhandler sammenstødet mellem nationalhistoriske narrativer og politisk brug af historie og stednavne i mellemkrigstidens dansk-tyske grænsestrid.

Keywords: Dansk Vestindien, kreolsprog, kreolkultur, brødre-menighed, caribisk slaveri

„JU BEN EEN CREOL WAER-WAER“

Den sociale situation omkring kreolsproget i Dansk Vestindien imellem 1750 og 1850 omfattede på slaveriets vilkår både den karibiske kreolkulturs fællesskab mellem sorte og hvide og samtidig indre modsætninger og ambivalens, hvis tilhørende sociale strategier og deres konsekvenser for sprogfællesskabet artiklen undersøger nærmere.¹

Det karibiske slaveri er en bemærkelsesværdig periode i kulturhistorien, da det ikke kun indebar massiv flytning af mennesker, men også blanding af folk med yderst forskellig kultur, magt og status. Dette førte til fremkomsten af fænomener, som dengang mest ansås for noget kuriøst eller korrumpet² ift. til koloniseringens europæiske kultur. Hertil hører kreolsprogene, som først i 1900-tallet blev bredt anerkendt som „rigtige“ sprog; en spæd begyndelse hertil gjordes dog i 1700-tallets Dansk Vestindien.

Et sprog er en social sfære, der ligger under for kulturhistoriske strømninger. Kulturhistorien kan belyses ved at undersøge sprogforhold, herunder de omgivende sociale forhold; men også den sociolingvistiske vinkel på kreolsprog kan nyde godt af en kulturhistorisk tilgang.

¹ Artiklen tilegnes mindet om professor Jørgen Rischel.

² jf. Sabino 2012 s. 24.

Ved at inddrage kreoliseringsteori i læsning af kilder søger artiklen svar på spørgsmål omkring kreolsproget i Dansk Vestindien mellem 1750 og 1850: Hvilke sociale strategier omgav sproget, bl.a. afhængigt af social stilling? Og hvilke følger havde de for dets brug?

Kreolteori

„Kreol“ betegner oprindeligt noget *lokalt, men ikke indfødt*: hjemmehørende i den nye verden, men stammende fra den gamle.³ Begrebet har i århundreder betegnet bl.a. en særlig karibisk livsform, da E.K. Brathwaite indfører procesbegrebet „kreolisering“ i *The development of creole society in Jamaica 1770-1820* (1971). Han kritiserer 1960'ernes paradigmer, der har erstattet den gamle imperiale historieskrivning, men nu lægger vægt på *plantagen* som økonomisk og socialt isoleret eller på samfundets *segmentering* i en sort, en farvet og en hvid kultur uden overordnet konsensus.⁴

Hans *kreoliseringsmodel* vil derimod forklare, hvad han finder af *fælles* livsform, og observere, hvordan det sort-hvide hierarkis grupper justeres imod hinanden⁵ på vej mod en fælleskultur, bl.a. ved handlen fra grupperne i midten: Husslaver med adgang til de hvides boliger;⁶ grupperne af faglærte og andre mere uafhængige slaver⁷ med stigende social mobilitet; samt sorte prædikanters religiøse blandingskultur.⁸

Kreolmodellen vægter kulturhistorien, som tidligere har været overset, da de ekstreme uligheder kan sløre kulturiagttagelse.⁹ Brathwaite vægter, at samfundssegmenter indgår i samme *netværk* med kulturelle impulser og modimpulser („stimulus-respons“) begge veje.¹⁰ Det kan siges at ske *trods* hierarkiet; men da dette er konstituerende for samfundet,¹¹ kan det også siges at ske på grund af dets ulige værdisættelse, med den grad af social mobilitet og diffusion af normer, som det nu tillader – en *ambivalens* mellem fællesskab og adskilthed.

En del af kreoliseringen er således en stræben imod den „hvide“ norms værdier,¹² bl.a. blandt håndværkerslaver, hos missionærer og i bymiljøer.¹³ Men der er også en modsat kulturel bevægelse. Brathwaite citerer datidens skribenter

3 Bolland 1998 s. 1.

4 Ibid. s. 5ff.

5 Ibid. s. 10.

6 Brathwaite 1971 s. 158, 175.

7 Ibid. s. 160f.

8 Ibid. s. 162, 254.

9 Bolland 1998 s. 10.

10 Brathwaite 1971 s. 231f, 296.

11 Ibid. s. 185, 193.

12 Ibid. s. 212.

13 Ibid. s. 299.

E. Long, M. Nugent og J. Stewart, der på Jamaica observerer „sort“ indflydelse på hvides normer. De hvide kreoler møder ofte disses fordømmelse pga. nærheden mellem racerne i husstanden.¹⁴ Long oprøres over „sort“ indflydelse i påklædning, madvaner, kropssprog og andre „ubehøvlede“ manerer;¹⁵ men også i offentligheden findes indflydelse opad i musikkulturens blanding¹⁶ og ved karnevallers fusion af helligdage med afrikanske ingredienser som masker – men samtidig en vandring mod europæiske normer for kostumer osv.¹⁷ Brathwaite betoner, at tilpasningen til disse normer netop er delvis. Man efterligner dele af metropolens (kolonimagts) tradition, men ændrer indholdet eller sætter dem i en ny sammenhæng med egen skaberevne¹⁸ – *omtolkning* af elementer er karakteristisk for kreolisering. Endelig findes indflydelse på „hvid“ magt i relationerne mellem hvide mænd og sorte eller farvede elskerinder, som kan være brobyggere mellem racerne.¹⁹ På længere sigt frembringer det den farvede befolkning og dens „mediierende“ indflydelse.²⁰

Brathwaites tilgang har dannet skole med sit fokus på skabelse af en fælles kulturel *modus vivendi*. Den har dog også fået kritik og forsøg på modifikation: R. Nettleford har advaret mod at undervurdere den europæiske sides absorption af den afrikanske;²¹ ikke kun kultur, men også individer kan bevæge sig op imod den europæiske norm – og dermed ud af det fælles kreolske rum. Lingvisten M. Alleyne gør opmærksom på, hvordan metropolens nedsættende syn på kreolsprog overtages af befolkningerne i de nye stater²² og stadig fører til ambivalens ved kreolkulturen. Disse faktorer er med til at sætte den i en permanent truet stilling, hvor disharmonierne er lige så tydelige som kreolske nyskabelser og fælles kulturtræk.

Kreoliseringsmodellens vægt på fællesskab kan desuden give indtryk af en harmonisk „homogenisering“ af samfundet (en attraktiv narrativ for 1900-tallets karibiske identitetspolitik)²³, uden at gå i dybden med processens natur. O.N. Bolland (1998) kritik er, at Brathwaite er vag omkring den *sociale* proces, da han ikke teoretiserer over sociale forhold i kulturbetragtningen. Herved fremstår samfund og individ adskilt, så den sociale sort-hvid-dikotomi ses på samfundsniveau, mens kreolkulturens blanding ses på individniveau. Sociale modsætninger findes dog også på individniveau, ikke mindst i sociale *roller*.²⁴

14 Ibid. s. 301.

15 Long 2002 s. 279.

16 Brathwaite 1971 s. 303.

17 Ibid. s. 228–30.

18 Ibid. s. 230f, 306f.

19 Ibid. s. 303–5.

20 Bolland 1998 s. 11.

21 Ibid. s. 13f. Jf. Nettleford 1972 s. 173.

22 Bolland 1998 s. 14f. Jf. Alleyne 1985 s. 160f.

23 Bolland 1998 s. 27.

24 Ibid. s. 17f.

Bolland slår derfor til lyd for et dialektisk (tese-antitese-(og undertiden syntese))-syn – hvad Brathwaite egentlig har foregrebet med sin stimulus-respons-formulering – og vil forstå kulturfænomener som respons på en dialektik mellem social dominans og underordning.²⁵ Kilden til kulturforandring er primært *konflikt*²⁶ – social modsætning og strid i individers omgang med omgivelserne, med stadig omdefinering af identitet.²⁷

Han undersøger aspekter, hvor social forståelse kan give ny kulturel indsigt: Mht. den „sorte“ obeah-religion overser Brathwaite, at der allerede sker et kulturelt brud og en kreolisering på vej til Den Nye Verden, fordi magi i Afrika er bundet til familier – som her opløses. Herved ændres obeahs *kulturelle* rolle pga. udøverens nye *sociale* rolle for hele slavestanden. I sortes og farvedes karnevaler ser Brathwaite kulturblanding og satire, men ikke går i dybden med deres stræben efter at se sig i social *opposition* til magten – karnevallet dramatiserer en *social* magtrelation.²⁸ Endelig ses kolonialismen kun som en oversøisk indflydelse, når Brathwaite spørger, hvorvidt Jamaica er et koloni- eller et kreolsamfund. Bolland betragter kolonialismen som *konstituerende* for samfundet, da det trods geografien er ét socialt system, med det kreolske som en – dialektisk – respons på det koloniale.²⁹

Bollands marxistiske tilgang har også fået kritik. Moore og Johnson (2004) fremholder, at han iscenesætter kulturbetragtningen for rigtigt, når han giver konflikt og modstand hovedrollen, og for bipolar, når han ikke levner plads til nuancer i magtforholdet: Når der kun regnes med én dominerende og én underordnet aktør, ignoreres – ud over de farvede – de to gruppers indre diversitet og interesseforskelle.³⁰ Som de viser for Jamaica efter emancipationen, er det også problematisk at regne med, at social handlen altid går mod et „hvidt“ kulturideal, idet den sorte befolkning var en *mainstream* med autonome kulturelle idealer³¹ og tidvis taktisk brug eller omtolkning af metropolens ditto.³² Disse observationer er vigtige for det sociolingvistiske område.

For 1700-tallets Dansk Vestindien konstaterer L. Sebro (2010) afrikansk kulturs fortsatte styrke, ofte konkurrerende med europæisk organiseret socialisering,³³ hvorved rødder til den „sorte“ kulturs autonomi undersøges. Sebro bygger på P.E. Lovejoys (2009) fokus³⁴ med vægt på afrikansk kulturkontinuitet. Dette går

25 Ibid. s. 18.

26 Ibid. s. 21.

27 Ibid. s. 26.

28 Ibid. s. 22ff.

29 Ibid. s. 25f.

30 Moore & Johnson 2004 s. XVlf.

31 Moore & Johnson 2004 s. 311, 321f.

32 Ibid. s. 316ff.

33 Ibid. s. 102, 135, 166.

34 Sebro 2010 s. 25.

imod S. Mintz' og R. Prices tese om „hurtig tidlig syntese“ (ifølge hvilken den afrikanske arv kun overlever på et abstrakt plan, så man kulturelt begynder „på bar bund“ i Den nye Verden). En styrke ved dette fokus er, at det ved at medtænke den afrikanske „bagage“ ikke kun ser kolonien som „smeltedigel“, men vægter det *diakrone* aspekt: At kreolisering ikke, som den kan fremstå hos Bolland, er et statisk resultat, men at dens strategier kan skifte over tid, tydeligst mellem bosaller (afrikanskfødte slaver) og første kreolgeneration.³⁵

F. Vergès (2007) ser også kreolisering (her på Réunion) dialektisk, men inddrager diakroni: Det kreolske rum er kumulativt, kendetegnet af den stadige tilgang af slaver, som sætter alle i en skrøbelig position; adkomst til en gruppe er en stadig forhandling, ligesom kreolkulturens indhold er under stadig forandring. Dermed fremhæves også (over for Bollands fokus på konflikt) et element af mere subtil kreolsk *balancegang* mellem modsatte kræfter, hvor kulturel deltagelse handler om at finde en adfærd, hvor man hverken afskærer sig ved ikke-deltagelse eller „opløser“ sig gennem deltagelse.³⁶

Brathwaites kreolmodel i Bollands dialektiske modifikation giver efter min mening et brugbart prisme til at betragte sprogbrug i Dansk Vestindien, idet det fremhæver de sociale modsætningers virkning; men som det ses, må der tages højde for, at hans marxistiske inspiration giver en „konfliktfokuseret“ og binær tilgang og desuden har ringe vægt på diakroni, hvorfor jeg supplerer den med nyere observationer af flere sociale „poler“ (Moore & Johnson) og af mere „balancerende“ og diakront skiftende strategier (Vergès, Lovejoy).

Sproglige begreber

I slavesamfundenes ekstreme demografi løste sprogproblemer sig ved kreolsprogenes opståen. Denne er svær at følge, da kun få i 1600-1700-tallet har interesse for sprog eller identitet, især hvad angår slavestanden. Den kan derfor siges at ske nær „forhistorisk tid“.

Kreolsprog sidder ikke som de sprog, historisk sprogvidenskab oftest behandler, på et stamtræ. De er opstået ved en proces, der gerne udnytter ordforrådet fra et europæisk sprog (*leksifikatoren*³⁷), idet dette typisk kommer fra gruppen med størst prestige.³⁸ Derimod har grammatikken en anden oprindelse. Man antager ofte, at kreolsprog kommer af såkaldte *pidginsprog*, „hjælpesprog“, som ingen af samtaleparterne har som førstesprog (modersmål), og som kun bruges til den

35 Lovejoy 2000, 2009 s. 17ff.

36 Vergès 2007 s. 144, 148.

37 Holm 2004 s. 1.

38 Ibid. s. 69.

mest nødvendige kommunikation. De er derfor ufuldstændige sprog,³⁹ der aldrig har skullet udtrykke al menneskelig erfaring. I den kaotiske demografi vil der dog snart opvokse børn med sproget som førstesprog, hvorved det hastigt forvandler sig til et fuldstændigt sprog med komplet grammatik og orddannelse, som kan udtrykke alle tanker – et *kreolsprog*.⁴⁰ Disse er kun særlige i kraft af deres socialhistorie. Lingvistisk set er de komplette sprog, men har typisk en meget regelmæssig grammatik, hvor morfologi (bøjning og afledning) næsten ikke findes, mens syntaks (ordstilling) er desto vigtigere.

Der er dog i de sidste årtier kommet fokus på andre mulige veje til kreolsprog, der ikke behøver at have været „nede at vende“ på pidgin-stadiet. De kan også komme af, hvad der kaldes „uperfekt andetsprogstilegnelse“, hvor den europæiske grammatik ikke videregives til nye talere i almindelig grad. Her kommer andre faktorer ind, da kreolsk grammatik kan have træk fra den medfødte sprogegne (universalisme) eller fra afrikanske sprog (substratisme), mens andre kun finder det nødvendigt at antage, at de bygger på europæisk grammatik med reduceret morfologi (superstratisme).⁴¹ Der er ikke enighed om, i hvilken grad de forskellige faktorer spiller ind,⁴² men skønt tilgangene beskrives som „ismer“, er det værd at nævne, at de principielt ikke udelukker hinanden. Der er p.t. en vis konsensus om, at visse grammatiske træk i karibiske kreolsprog tyder på afrikansk oprindelse.⁴³ Dette kan også gælde ordsemantik, metaforer og talemåder.

R. Chaudenson (2001) lægger med sin „superstratisme“-tilgang vægt på at forklare franske kreolsprog ud fra metropolens sprog alene⁴⁴ (men afviser dog ikke pidgin-muligheden for andre kreolsprog)⁴⁵. Han antager for Réunion og Mauritius, at den „hvide“ sprogform ikke nødvendigvis har været *målet* for slavers indlæring; den sociolingvistiske situation ses her som koncentriske cirkler: I slaveriets tidlige fase havde de sorte større mulighed for at tilegne sig hvides sprogform, hvorimod plantagesamfundets langt flere bosaler i højere grad tilegnede sig sproget fra andre sorte.⁴⁶ Her er det dog væsentligt, at den „sorte“ sprogform bliver *autonom* som selvstændigt mål for bosalers sprogstilegnelse⁴⁷ (jf. Moore og Johnson ovf.): „Manglende“ tilegnelse af den „hvide“ form skyldes altså ikke kun manglende mulighed eller evne, men også *vilje* – den „sorte“ form har her højere social status (hvad der kunne revidere betegnelsen „uperfekt andetsprogstilegnelse“). Dette kan jævnføres med Baker og Mühlhäusler (2007) der også obser-

39 Ibid. s. 4ff.

40 Ibid. s. 6ff.

41 Baker & Mühlhäusler 2007 s. 88f.

42 Jf. Holm 2004 s. 37, 43f, 47, 58ff, 61ff.

43 Ibid. s. 63.

44 Chaudenson 2001 s. 172.

45 Ibid. s. 143.

46 Ibid. s. 124ff, 138.

47 Ibid. s. 127, 138, 162f, 305.

verer, at *forventningen* til Réunions slaver er, at de lærer kreolsk, ikke fransk.⁴⁸ Det sociale system går altså fra et binært tidligt kolonisamfund til en *triade* i plantagesamfundet,⁴⁹ hvad der også sprogligt er et korrektiv til Bollands binære tilgang – og vægter det diakrone.

Karibiens sprogsituation har været kaotisk i kolonitiden, og på De Små Antiller og i Guyana opstod mange kreolsprog; leksifikatoren har typisk været engelsk og fransk i de respektive kolonier. På de sydlige Nederlandske Antiller er kreolsproget papiamentu derimod portugisisk- og spanskleksificeret,⁵⁰ mens det er engelskleksificeret på de nordlige. Hollandskleksificerede kreolsprog findes i Guyana⁵¹ og fandtes på Jomfruøerne, hvor hollandske kolonister tidligt blev talrige – en del via De britiske Jomfruøer.⁵² Skt. Thomas har i 1688 66 hollandske, 32 engelske, 20 danske og 8 franske husstande ud af i alt 134; befolkningen består af 317 europæere og 422 slaver.⁵³ Befolkning af landsbystørrelse med næsten lige mange hvide og sorte⁵⁴ er formodentlig en vigtig faktor i sprogets dannelse,⁵⁵ men vi har ingen kilder til det i dette århundrede. Til denne ø kommer også fra 1686 brandenburgske kolonister,⁵⁶ hvis nedertysk har stået hollandsk nært. Dansk indflydelse er derimod minimal.

Historieskrivningen

Lingvistisk forskning i kreolsproget, ofte kaldet „negerhollandsk“, er sket fra Holland, hvor interessen har været større, mens den danske beskæftigelse er helt sporadisk. Historisk litteratur er sparsom, da ikke mange har taget et lingvistisk emne op, ej heller om sprogets socialhistorie. I J. Vibæks *Dansk Vestindien 1755-1848* (1966) og O. Hornbys *Kolonierne i Vestindien* (1980) er forskellen mellem pidgin og kreol ikke klar, idet begge kalder dem „hjælpeprog“, ifølge Hornby til brug mellem hvide og sorte, og ifølge Vibæk „et primitivt [...] hjælpemiddel“,⁵⁷ som er „usigeligt enfoldigt og trohjertigt“ – den gudelige litteratur tages her som udtryk for hele sproget. Han bemærker, at også hvidenes børn kunne lære sproget af sorte barnepiger, men tager ikke stilling til, hvilken status det egentlig har.⁵⁸

48 Baker & Mühlhäusler 2007 s. 85.

49 Chaudenson 2001 s. 138.

50 Holm 2004 s. 76.

51 Ibid. s. 48.

52 Hesselting 1905 s. 13.

53 Rossem & van der Voort s. 7.

54 Jf. Sabino 2012 s. 55.

55 Jf. ibid. s. 77.

56 Rossem & van der Voort 1996 s. 149.

57 Hornby 1980 s. 202, Vibæk 1966 s. 195f.

58 Vibæk s. 196f.

N. Halls *Slave Society in the Danish West Indies* (1992), der inddrager Brathwaites kreoliseringsmodel, behandler sproget kort og kun som et *lingua franca* blandt slaver⁵⁹ (hermed forstås det almindelige omgangssprog i en given social sfære, uden at der med betegnelsen er taget stilling til, om sproget i denne er nogens modersmål). Den historiker, der har behandlet Dansk Vestindiens sprog mest indgående, er Sebro i *Mellem Afrikaner og Kreol* (2010), der dog primært omhandler afrikansk kulturs og sprogs videre liv i Karibien. Lingvisten R. Sabinos *Language Contact in the Danish West Indies* (2012) er et nybrud, da hun også behandler kreolsproget historisk; dog er hovedvægten på lingvistikken og på 1900-tallet. Med hensyn til sprogets tidligere sociale forhold er der stadig viden at hente i kilderne, hvilket vil afføde kommentarer til Sabino nedenfor.

Danske kilder til identitet og sprog

Et interessant indblik i forholdet mellem metropol og hvide kreoler ser man i J.L. Carstens' rejseskildring (1731), hvor de „Blanke Indfødingers“ udseende, konstitution og angiveligt magelige kultur⁶⁰ anskues med alskens stereotyper, som minder om Europas betragtning af de „vilde“. Carstens synes at smøre tykt på af hensyn til underholdningsværdien; det ændrer dog ikke på, at den kulturelle og mentale afstand til kreolerne har været genkendelig for modtagerne, hvilket i sig selv viser en identitetsmæssig modsætning.

Man får et indblik i dette fra den anden side (og et slægtled senere) i J.M. Magens' *Grammatica* (1770), den første publicerede kreolsprogsgrammatik.⁶¹ Forordet beretter, at den har foreligget, endnu før der har været en anledning til at udgive den.⁶² Denne er nu, at staten 14 år før har oprettet en slavemission⁶³ i konkurrence med Brødremenigheden, men efter dennes forbillede vil bruge kreolsk sprog og derfor må skabe en litteratur. Magens' forord er derfor primært en tilegnelse til generalkirkeinspektoren, grev Thott.⁶⁴ Efter grammatikafsnittene rummer den sprogsprøver i form af en samtale mellem en kateket og en slave om bibelhistorien, hvilket også demonstrerer anvendeligheden. Men derudover er der tegn på, at Magens vægter *autenticitet*. Efter det religiøse afsnit gør han opmærksom på, at dets hollandskpåvirkede sprog ikke er naturligt kreolsk, hvorfor der følger 12 afsnit med dansk paralleltekst med fiktive samtaler, mest mellem hvide kreoler, fx mellem venner, søskende eller forældre og børn, men også en

59 Hall 1992 s. 111ff, 192.

60 Carstens 1981 s. 69ff.

61 Holm 2004 s. 83.

62 Magens 1770 s. 5.

63 Hesselning 1905 s. 21.

64 Magens 1770 s. 5f.

mellem to slaver samt tre mellem herrer og slaver. Som kilde er det en speciel, lidt skønlitterær genre i stil med ældre, causerende rejseparlører, men da Magens medtager dem netop for at præsentere sproget i dets eget miljø og „har [...] stræbet efter at indføre udi samme alle de Talemaader, som kunde falde mig ind udi Tankerne“,⁶⁵ kan man drage visse slutninger fra dem. Sproget synes naturligt og flydende med et stort dagligdags ordforråd om sociale relationer og aktiviteter, ret opulente madvaner og alt til husstanden henhørende, fx luksuriøs beklædning.⁶⁶ Man kan ikke slutte, at livet altid har formet sig som i sprogprøverne, men nok, at det har været fuldt muligt at bruge sproget i en „hvid“ hverdag. Hvor meget det faktisk har været tilfældet, afhænger sandsynligvis af, hvor nær forbindelse familierne har haft til Vestindien. Magens selv var stadshauptmand i Charlotte Amalie⁶⁷ og var fra en slægt, der boede der i generationer, og i betragtning af planterfamiliernes mange etniciteter med indbyrdes ægteskaber – to af samtalerne har lokale giftermål som emne⁶⁸ – har kreolsk som lingua franca været dagligdags, i hvert fald blandt „gammelkaribiske“ familier, også i selve husstanden.

Sabino beklager, at vi tilsyneladende ikke kan vide, om Magens' sprogprøver er fra feltarbejde eller er selvkonstruerede.⁶⁹ Magens siger dog klart, at han har dannet sætningerne ved at konsultere sin hukommelse (udført introspektion). Sabinos tolkning kan måske skyldes, at hun læser danske⁷⁰ – og tyske⁷¹ – kilder i engelsk oversættelse.

Hvad kan tale for, at Magens' sprogprøver spejler den reelle sprogkultur blandt hvide kreoler? Dels at han som nævnt vægter autenticitet; dels at skriftet er godkendt af Generalkirkeinspektionskollegiet med et praktisk formål, mission, for øje og altså må vægte brugelighed. Og særligt er det sandsynligt, fordi Magens indirekte gør sig til talsmand for en hvid kreolsk *identitet* med sproget som eksponent.⁷² I stedet for sit navn på titelbladet anfører han „af en paa St. Thomas Indföd Mand“. ⁷³ Det kan ses som en garanti for sprogkyndighed, men kommer også til at stå som en loyalitetserklæring til identiteten i betragtning af hans næsten programatiske udsagn i forordet: „Hvad sig angaaer det Creolske Sprog, [...] da maa det observeres, at enhver Nation haver sit a parte Sprog, saa at de følgelig ey kan forstaae hverandre“, ⁷⁴ hvorved kreolsk „folkesprog“ bliver eksponent for noget nær stolthed ved en kreolsk nationalidentitet, som også sniges ind i sprog-

65 Ibid. s. 51.

66 Ibid. s. 52–79.

67 Vibæk 1966 s. 198.

68 Magens 1770 s. 68–75.

69 Sabino 2012 s. 90.

70 Ibid. s. 6, 55.

71 Ibid. s. xviii, 109.

72 Jf. *ibid.* s. 7.

73 Magens 1770 s. 2.

74 Ibid. s. 7.

Brødremenigheden sendte i 1767 C.G.A. Oldendorp til Vestindien med to missioner: Evangeliet og skrivningen af en kirkehistorie for øerne, som udviklede sig til en omfattende monografi. Hermed er han en vigtig kilde til kreolsproget. Foto: Evangelische Brüder-Unität, Herrnhut. GS.360

prøverne. „Samtale imellem en Moder og en Datter“: „,’*Lastaen sender braen van die rook Karang sender/Lad dem [husslaverne] stege af de røgede Karang [en fisk]’ – ’Kassavie sa wees meer suet mit die Karang as Broot/Cassavie [kassava] skal være lækkerere med Karang end Brød’ – ’Ju ben een Cre[o]l waer-waer/Du er en oprigtig Creol’ [rosende pga. præferencen mht. mad]“.⁷⁵ „Samtale imellem en Fader og en Søn“: „,’*Die hab gue van ons Jong-Volk no leer niet een Gut na Juropa/Mange af vore unge Folk lærer slet intet i Europa [...] Die Volk sender, na wa sender le woon, no keer, soo lang sender krieg die Gelt alleen./De, hos hvilke de boer, bryder sig intet derom, naar de kuns kand faae Penge. Dat maek sender altit kan seg, die dom Creool sender, sellie bin Borika, en bambaj die no bin sender Skylt/ Det er Aarsagen, at de alletider siger, de dumme Creoler, de ere Eseler [egentlig: muldyr], og dog er det ikke deres Skyld*“.⁷⁶ „Om Frokost“, hvor Magens bliver politisk: „,’*As Ju belief, ons sa drink voor die vrie Negocie/Om De behager, skal vi drikke for den frie Handel*“⁷⁷ – en vigtig sag for de lokale hvide.*

75 Ibid. s. 66.

76 Ibid. s. 71.

77 Ibid. s. 57.

Oldendorp og Brødremenigheden

Oldendorps *Historie der caraibischen Inseln Sanct Thomas, Sanct Crux und Sanct Jan* (1777, 2000) er skrevet efter opdrag fra hans kirke, den mæhriske eller herrnhutiske Brødremenighed, som med Christian VI's støtte havde missioneret her siden 1732 på initiativ af grundlæggeren, Ludwig von Zinzendorf.⁷⁸ Inspireret af pietismen med vægt på personlig omvendelse ønskede den at møde befolkningen på dennes ståsted, dels med kortlægning af eksisterende trosforestillinger, dels ved at arbejde på lokalsproget. Menigheden har hermed en stor andel i sprogets skriftfæstelse og overlevelse og giver kilder både til dets struktur og dets sociale status og variation og de hermed forbundne holdninger.

Oldendorp opholder sig 1½ år på øerne fra 1767⁷⁹ for at samle viden om kirkehistorie, men går med polyhistorisk interesse til alle discipliner og skaber en omfattende monografi. Han er bevidst om ikke at stereotypisere det undersøgte⁸⁰ og ikke at fordømme sortes skikke, når hvide kan udvise lignende ufornuft.⁸¹ Han er derfor en reflekteret kilde, men har selvfølgelig i fokus, hvad der kan være arbejdsgrundlag for missionen. Det ses fx kortlægningen af slavernes tro, der antages at rumme rester af Moseloven,⁸² idet man vil bygge herpå for at formidle viden om frelsen. Hans spørgsmål formes altså af udgangspunktet – når mandongo-folket oplyser, at omskæring af drenge finder sted „wenn sie acht Tage oder noch älter sind“,⁸³ fornemmer man et ledende spørgsmål: Sker det på ottendedagen? Når schambu-folket „glauben [...] daß der Geist nicht stirbt. Sie fürchten sich für den Geistern, weil sie ihnen Schaden zufügen können“,⁸⁴ har parterne vel talt forbi hinanden, om hhv. sjælens udødelighed og om vrede forfædreånder. Den europæiske tolkning kan sløre, hvad der skildres, da spørgsmålet bliver et prisme for objektet: De kulturtræk, det ikke viser, unddrager sig opmærksomhed. Alligevel går Oldendorp ofte ud over rammen, og samtalerne går i retning af livet i Afrika⁸⁵ – et videbegær, der gør ham til en værdifuld kilde. Dog er det et vilkår, at han ikke altid anfører sine kilder, så det tit ikke fremgår, om betragtninger og værdiladede udsagn kommer fra ham selv eller informanterne.

78 Vibæk 1966 s. 195.

79 Rossem & van der Voort 1996 s. 27.

80 Oldendorp 2000 s. 361.

81 Ibid. s. 393.

82 Ibid s. 372–446.

83 Ibid. s. 443.

84 Ibid. s. 425.

85 Ibid. s. 376–444.

Kreolsproget

Oldendorp har en lang gennemgang af kreolsproget, „eine eigene criolische Sprache, welche [...] von den Schwarzen und vielen Blanken geredet und sonst nirgends als auf diesen Inseln gebraucht wird“,⁸⁶ og dets grammatik, der som hos Magens sættes på „latinsk formel“.⁸⁷ Hermed lægges en skabelon af kategorier ned over beskrivelsen, hvorved udtryksmuligheder, der ligger udenfor, kan overses – et vilkår ved tidens sprogbeskrivelser.

Interessant bliver det, når han om hvide kreoler siger, at „Die Kinder hören dort ihre Muttersprache nicht beständig so rein als in Europa [ved „modersmål“ forstås snarest metropolens sprogform], und an manchen Orten verschiedene durcheinander. Die[, die] am meisten mit ihnen zu tun haben [opdragerne], reden sie insgemein schlecht“,⁸⁸ og videre: „Die blanken Kinder werden teils von Negerinnen gewartet, teils wachsen sie unter Negerkindern auf und lernen also *zuerst* die criolische oder Negersprache. *Man trifft welche an, die keine andere recht können*“.⁸⁹ Her ses, hvordan hvides børn vokser op i et sprogmiljø, hvor førstesproget (modersmålet) er kreolsk. Det har været oversat i 1900-tallets danske historieskrivning, at kreolsk også har været modersmål for dele af den hvide befolkning. Det skal her huskes, at en person udmærket kan vokse op med to modersmål, hvis begge tales i husstanden, hvad der er tilfældet i den udvidede husstandstype som husslavernes tilstedeværelse indebærer (samt evt. forældre med forskelligt modersmål, hvad der ofte forekom⁹⁰ – heraf følger dog ikke, at sproget er *opstået* her). Oldendorps omtale af hvide børn, som taler kreolsk bedst, indebærer jo også, at atter andre behersker et europæisk sprog lige så godt. Alligevel kan kreolsk altså være et af flere modersmål. Lingvisterne Sabino og J. Holm regner således Magens for at have kreolsk modersmål.⁹¹

Dette kan sammenholdes med Oldendorps samtidige, Long, der beklager Jamaicas hvide børn på grund af „the constant intercourse from their birth with Negroe domestics whose drawling, dissonant gibberish they insensibly adopt“,⁹² mens den lidt senere Jones bemærker: „instead of correcting the rude speech of the Negroes & better informing them, they descend so low as to join them in their Gibberish, & by insensible degrees almost acquire the same habit of thinking & speaking.“⁹³ At det ikke kun drejer sig om engelsk med accent, ses af Nugents observation en generation senere: „The Creole language is not confined to the

86 Ibid. s. 682.

87 Ibid. s. 688–700, Magens 1770 s. 11–37.

88 Oldendorp 2000 s. 681.

89 Ibid. s. 358. Mine kursiveringer.

90 Sabino 2012 s. 118.

91 Holm 2004 s. 19, Sabino 2012 s. 89.

92 Long 2002 s. 278.

93 Jones 1929 s. 16.

Selskab hos ægteparret Schonning i 1796 med sort og farvet opvarter. Afhængigt af familiernes tilknytning til Vestindien har den „hvide“ form af kreolsk været mere eller mindre almindelig i miljøer som dette. Akvarel af H.G. Beenfeldt. Foto: Nationalmuseet.

negroes. Many of the ladies [en betegnelse, der til forskel fra *woman* er forbeholdt hvide]⁹⁴ [...] speak a sort of broken English [...]. I stood next to a lady [...] and [...] remarked that the air was much cooler than usual; to which she answered, ‘Yes, ma-am, *him rail-ly too fra-ish*’.⁹⁵ Udeladelsen af kopula-verbet *is* og brugen af pronomenet *him* i stedet for *it* viser den kreolske omstrukturering af grammatikken⁹⁶ (skønt jamaica-kreolsk og engelsk her har været så indbyrdes forståelige, at samtalepartneren ikke har måttet tilpasse sproget).

Oldendorps udsagn vidner også om den indflydelse, opvoksende børns jævnaldrende har, når sociale grænser ikke hindrer samvær blandt hvide og sorte børn – som sprogligt er i ens situationer. Blandt slaverne er sprogene endnu flere, og opdragelse er i højere grad en gruppeaktivitet. Også her er børn med flere modersmål en mulighed, og kreolsk har i stigende grad haft denne rolle.

Spændinger i sprogfællesskabet

Fremkomsten af en kreol, der – blandt andet – er modersmål hos dele af både den hvide og den sorte befolkning, er set fra kreoliseringsmodellen et pragteksemplar af lokalt skabt fælleskultur, hvor interaktionen giver en gensidig tilpasning, og kulturimpulser går begge veje i et hierarkisk, men fælles netværk – bl.a. gennem husslavernes „mellempgruppe“. Det undrer måske ikke, at modellen passer godt

94 Bush 1981 s. 249.

95 Nugent 1907, 2010 s. 132.

96 Jf. Sabino 2012 s. 73.

til det sproglige, da kreolisering har været genstand for mere moderne sprogvidenskab siden sidst i 1800-tallet,⁹⁷ og sprog også indgår i Brathwaites model. Men hvis man også skal anskue kreoliseringen som Bolland, hvor fokus lægges på sociale oppositioner, der skaber kreolsamfundet i antitese til hinanden, hvilke strategier er der så inden for den fælles sprogkultur? Og hvis man herudover indtager nyere teoretikers vægt på det ikke-binære og på diakroni, hvilke sociale „poler“ afspejler strategierne så, og hvordan veksler de over tid? Så vidt jeg kan se, er der mindst fem strategier.

1. At stå fast på forskellighed

På 1700-tallets Jamaica er det karakteristisk, at de sproglige beklagelser kommer fra rejsende fra metropolen. Long beretter om brug af europæiske guvernanter for at eliminere slavers sproglige indflydelse på børn.⁹⁸ I Dansk Vestindien er Oldendorp mere neutral og optegner heller ikke stærke sprogholdninger blandt hvide. Men han bemærker noget mere subtilt, når han siger, at „Criolisch brauch man unter den Neger[n]. Es können[e]s auch die Criolen und meisten weißen Einwohnern des Landes. Sie reden es aber nicht alle gern mit Blanken, weil es *zugleich* die Neger[sprache] ist.“⁹⁹ Den *ambivalens*, som her ses, ved at bruge det sprog over for andre hvide, som man deler med sorte, må nødvendigvis være begrænset til visse situationer, da sproget jo ellers, som Oldendorp konstaterer, er udbredt i omgangen med hvide.¹⁰⁰ Ulysten til at tale det kunne være udløst i nærvær af en udenforstående fra metropolen, og det er faktisk muligt, at Oldendorps egen tilstedeværelse har accentueret ambivalensen. De hvide kreoler synes under alle omstændigheder at stå splittet mellem koloniens kreolkultur på den ene side og tilhørsforholdet til Europa på den anden, hvilket medfører en vis afstandtagen fra det kreolske.

Skal man søge svar på dilemmaet fra „hvid“ side – en antitese til sprogsyntesen – er der flere muligheder. Oldendorp har tilegnet sig stort kendskab til kreolsk, hvad hans grammatik og sprogprøver vidner om,¹⁰¹ skønt man som sagt ikke altid kan vide, om hypoteser og værdidomme er hans egne. Men når han siger „Überhaupt reden aber die blanken Criolen diese Sprache feiner als die Neger und haben ihre eigene zierlichere Ausdrücke und Redensarten“,¹⁰² er det dog klart, at der er to *former* for kreolsk (at den ene er „finere“ end den anden, hvilket nok skal forstås som „mere nuanceret“, viser hans syn gennem det europæiske prisme), idet nogle udtryk og talemåder er særlige for hvide modsat sorte. Ma-

97 Holm 2004 s. 27.

98 Long 2002 s. 278.

99 Oldendorp 2000 s. 357. Min kursivering.

100 Ibid. s. 357.

101 Ibid. s. 683–719.

102 Ibid. s. 358. Jf. *ibid.* s. 710.

gens er inde på det samme i sit forord, hvor han advarer mod at „fare storligen vild“ ved at lægge sortes udtale til grund; han baserer sig på den „hvide“ sprogform, hvad han vil „haabe, at alle Retsindige skal maatte bifalde“,¹⁰³ en interessant formulering, der øjensynligt er et partsindlæg imod det modsatte synspunkt og til støtte for den „hvide“ form. Hvor Oldendorps informanter synes usikre på, om deres kreolsk er „hvidt“ nok, er „hvidt“ kreolsk for Magens klart muligt at investere identitet i, også som markering af en egen „pol“ over for metropolen, hvis blot afstanden til „sort“ kreolsk kan opretholdes.

Med hensyn til de forskellige former for udtale skal det selvfølgelig generelt siges, at en meget stor del af de talende i perioden vil tale kreolsk som fremmedsprog. Det gælder på begge sider af raceskellet og vil give forskellige europæiske og afrikanske accenter.¹⁰⁴ Når sproget gives til nye slægtled og i stigende grad bliver modersmål, kan accenten arves, men er nu en fast del af sproget, ikke længere resultatet af et individs besvær med et fremmedsprog, og kaldes et *substrat*. Denne nutidige skelnen står ikke klart i 1700-tallet; men samtidens forfattere tvivler ikke om, at forskellen mellem den „hvide“ og „sorte“ form har social betydning.

Ud over den sorte forms i europæiske ører afvigende udtale¹⁰⁵ findes også grammatiske forskelle; Oldendorp giver eksempler på „sort“ kontra „hvidt“ kreolsk,¹⁰⁶ hvad Magens også observerer,¹⁰⁷ fx, at hvide foretrækker hjælpeverbene *woor* (blive) eller *wees* (være),¹⁰⁸ mens sorte oftere har en metaforisk brug af *kom* (komme)¹⁰⁹ eller aspektmarkør-ordet *ka*. Hertil er Oldendorp opmærksom på forskelle i enkeltords betydning: Sorte kan bruge andre metaforer, fx når *honger* (at sulte) og *bran* (at brænde) bruges om hhv. at nære et stærkt ønske og en stærk vrede, og når *kind* (barn) bruges både om børn, dyreunger og plantespirer, ligesom *kind* og *mama* (mor) bruges om en nøgle og en lås. I andre tilfælde skyldes det kulturforskel, fx når *barbierman* ikke kun er en barber eller bartsvær, men også en obeah-udøver; og der findes andre talemåder som *slaap a dief mi* (søvn stjal (egentlig „tyvede“) mig), „jeg sov over mig“.¹¹⁰ Her ser Oldendorps en del, der ligger uden for den europæiske form. De to former er så ens, at de udgør et sprogfællesskab, men det er muligt at markere afstand på trods af det fælles rum. Her ses altså en respons, en antitese til syntesen. Det skal siges, at Magens' og Oldendorps data fra sidst i 1700-tallet naturligvis kun er et øjebliksbillede, da hverken sprogfællesskabet eller de forskellige former er statiske. Tilvandrigen, særligt af slavebundne sorte, nærmer sig i disse år et højdepunkt.

103 Magens 1770 s. 8.

104 Jf. Oldendorp 2000 s. 688.

105 Ibid. s. 687.

106 Ibid. s. 691.

107 Magens 1770 s. 12.

108 Ibid. s. 16, 19.

109 Oldendorp 2000 s. 699.

110 Ibid. s. 707f.

Hvidklædte slaver på vej til dåb på Brødremenighedens missionsstation Friedenthal på Sankt Croix i 1768. Den liturgiske form af kreolsk har lydt ved lejligheder som denne. Tegning af C.G.A. Oldendorp. Foto: Evangelische Brüder-Unität, Herrnhut. TS.Mp.265.5

Forskellen på de to former bliver i Dansk Vestindien mere kompleks fra 1732 og et århundrede frem pga. Brødremenigheden og dennes sprogbrug og -holdning. Trods viljen til at bruge localsproget har missionærerne fundet det utilstrækkeligt til de religiøse begreber, og man har prøvet at indføre morfologi fra hollandsk grammatik i den særlige liturgiske sprogform.¹¹¹ Interessant nok observerer Oldendorp, at „Die Schwarzen verstehen solche [bøjningsformer], ob sie gleich selber sie wenig gebrauchen. Man muß aber deren nicht zu viele machen, sonst redet man zu uncriolisch“. Og om uregelmæssige bøjninger: „diese Wörter sind ganz uncreolisch und werden von niemand, als der deutsch oder holländisch kann, verstanden“;¹¹² og om forsøg på at indføre genitiv-s i salmerne: „Es ist aber nicht criolisch, sondern muß heißen... [her bruges pronomenet *si*].“¹¹³ Informanterne har tydeligvis klare *holdninger* til naturligt og unaturligt sprog, hvilket vidner om sprogbeherskelse og -fornemmelse og dermed om, på hvilket niveau sproget har været talt: Man skal typisk være modersmålstalende for at have sådanne meninger. Oldendorp omtaler desuden altid sortes sprogbrug særskilt,¹¹⁴ hvorfor de

111 Ibid. s. 699.

112 Ibid. s. 700.

113 Ibid. s. 690.

114 Ibid. s. 691, 699f, 707ff.

udtrykte holdninger må komme fra den „hvide“ sprogform. Ved at have meninger om godt og dårligt sprog demonstrerer man *ejerskab* over det – og over sin egen socialgruppes form af det. Oldendorps informanter synes dog mest optagede af at vise forskellen fra Brødremenighedens kreolsk.

2. At markere afstand

Et er holdningsmæssigt at stå fast på sin sprogform, et andet er, hvad Oldendorp siger om de hvide: „Sie brauchen oft untereinander holländische Wörter anstatt criolischer, um ihre [Sprache] von der Negersprache in etwas zu entfernen. Man lernet daher das Criolische eher recht rein von den Schwarzen als von den Blanken“.¹¹⁵ Her er det tydeligt, at forskellen også er *tilstræbt*: De to former er lig med to *normer* (hvor Oldendorp regner den „sorte“ for „renere“ pga. færre europæiske ord, selvom den „hvide“ altså er *feiner*). Det er ikke kun muligt at skille sig ud mht. udtale, men for hvide også ønskeligt bevidst at bruge flere europæiske ord for at opretholde et særligt „hvidt“ kreolsk, en stræben, der vidner om den sociale modsætning. Om forskellen mellem normerne siger han også: „Die Schwarzen reden dort *auch* criolisch und verderben die europäischen Sprachen [...] durch ihre guineische Mundart und Wörter, die sie hineinmengen, insgemein *noch mehr*“.¹¹⁶ Det er en mulighed, at de sorte her bruger samme afstandsstrategi med deres „guineiske“ ord.¹¹⁷ Hvis dette er tilfældet, vil det harmonere med Chaudensons teoretiseren over 1700-tallets sprogsituation og med Moore og Johnsons observation af „sort“ kultur 100 år senere som autonomt ideal.

Hvide sprobrugere er her i en interessant „balancegang“: Flere typisk hollandske ord er acceptable, mens Brødremenighedens indførelse af mere hollandsk grammatik i kirkesproget derimod ses som ukreolsk. Dansk-vestindisk kreolsk er særligt ved at have hele tre sociale normer, „sort“ og „hvid“ (plus evt. overgangsvarianter blandt byernes husslaver)¹¹⁸ samt missionærernes kirkelige norm, som dog primært har været liturgisk¹¹⁹ – et dagligsprog grammatik får normalt aldrig tilført ukendt morfologi som et „skrivebordsprojekt“. Statens mission anses i øvrigt for i kreoltekster at have holdt sig mere til talesproget end Brødremenigheden,¹²⁰ en tradition, der kan siges at begynde med Magens.

De forskellige former for afstandtagen, måske også fra „sort“ side, vidner om endnu et – dialektisk – forsøg på at finde en egen position i det kreolske rum.

115 Ibid. s. 710.

116 Ibid. s. 682. Mine kursiveringer.

117 Jf. Sabino 2012 s. 200.

118 Ibid. s. 91f.

119 Ibid. s. 85.

120 Hesselning 1905 s. 36.

3. At eje oprindelsen

En tredje måde at omgås med den prekære situation på, at kreolsk ses som de sortes sprog, er simpelthen at modsige det. Oldendorp forstår det selv som – blandt andet – et „negersprog“ i samtiden; dermed dog ikke sagt, at det gælder dets oprindelse. Derimod siger han, at det „in der Construction oder Ordnung derselben [Wörter] die Französische zur Grundlage [...] hat“¹²¹ og, efter nogle eksempler: „die Übereinstimmung [...] mit der französischen ist leicht zu erkennen“.¹²² Her opfattes sproget som et rent europæisk produkt, hvor fransk pga. tilfældige ligheder anses for at have bidraget med syntaksen, og hollandsk med ordforrådet. Selv om kreolsk „den Namen einer besonderen, von den europäischen sehr verschiedene Sprache verdienet,“ er det „gleich nur ein Mischmasch aus denselben“,¹²³ altså kun af europæiske sprog, hvorefter det har kunnet gives som et kulturprodukt til slaverne: „Es ist, als wäre diese Sprache mit Fleiß erfunden worden, den ankommenden guineischen Schwarzen das Reden mit den Blanken recht leicht und sie in kurzer Zeit dazu geschicht zu machen.“¹²⁴ Faktisk sammenlignes sprogtilegnelsen med børns, når han siger „Ihre Kinder und Sklaven haben auf diese Weise mit Blanken von allerlei Völkern und untereinander reden gelernet.“¹²⁵ Heri ligger ikke nødvendigvis en mental sammenligning af sorte med børn; men de sorte paralleliseres som *modtagere* af sproget fra voksne hvide og underkendes altså som agenter i sprogets *opståen*. Når Oldendorp kalder det „zugleich die Negersprache“, er det altså primært, fordi han anerkender deres rolle i videregivelsen til nye slægtled, mens deres særlige sprogform altså skyldes, at „gar keine dieser europäischen Sprachen, woraus eine neue gemacht wurde, bekannt war“ for dem.¹²⁶

Vi ved ikke, om overvejelserne er hans, eller om denne „sproghistorie“ har været gangbar blandt informanterne, men han synes at stå alene med den over for samtidens sprogfolk¹²⁷ – og nutidens – hvilket kunne tale for, at den kommer fra kolonien. Hvis ideen har været udbredt her (Oldendorp gentager den flere gange), ville de ambivalente følelser omkring sproget egentlig være unødvendige; men det kan sagtens have været en blandt flere versioner af den populære sproghistorie, evt. udviklet som en antitese til ambivalensen.

4. Et parallelt fællessprog?

Sebros undersøgelse af afrikanske sprog i Vestindien konkluderer, at disse har spillet en stor rolle som grundlag for identitetsfællesskaber, der fornyedes, så

121 Oldendorp 2000 s. 683.

122 Ibid. s. 706.

123 Ibid. s. 682. Min kursivering.

124 Ibid. s. 711.

125 Ibid. s. 682.

126 Ibid. s. 683. Originalens fremhævelse.

127 Ibid. s. 711, note.

længe slavehandelen varede,¹²⁸ men også videregaves til sorte kreolbørn.¹²⁹ Her ved nuancerer hun den førhen almindelige opfattelse, at sorte kreoler må have haft kreolsk modersmål.¹³⁰ Skønt antallet af modersmålstalende må være øget gennem slægtleddene,¹³¹ har sproget ikke været så universelt som tidligere antaget.¹³²

Sebro går så vidt som at foreslå, at der ved siden af det europæisk leksificerede kreolsk kan have eksisteret tilfælde af, at afrikanske sprog *indbyrdes* har kunnet blandes og danne parallelle, afrikansk leksificerede kreolsprog – i Amerika. Lingvisten Olabiyi Yai mener i kilder fra 1700-tallets Brasilien at se et sådant blandingsprog;¹³³ men Sebro understreger, at muligheden for sådanne i Dansk Vestindien, er tentativ. Jeg mener dog, at det er interessant at sammenholde med Oldendorps observationer. Om nogle bosaler siges, at de „niemals [kreolsk] recht lernen. Solche sagen, daß sie nicht zwo Zungen haben, lernen wohl *etwas Criolisch*, mengen aber Guineisch hinein“. Oldendorp bruger ganske vist samme udtryk, som han anvender om den „sorte“ form af „almindeligt“ kreolsk: at „iblande guineisk“;¹³⁴ men de sorte informanter afviser at kunne lære endnu en „tunge“, „kreolsk“, ud over deres afrikanske sprog – og alligevel omgås de altså på en anden „tunge“, der er *etwas Criolisch*.

I den religiøse udforskning siges desuden: „Aus der Gegend der Kassenti [i Afrika] soll eine alte treue Negerin sein, die ich in St. Thomas gesehen habe. Es können wenige sie verstehen, weil sie *halb criolisch und halb guineisch* redet.“¹³⁵ Også hun har talt denne sprogform som fremmedsprog, så det er muligt, at Oldendorp blot vil beskrive en stærk accent; men ordvalget om „halvt af hvert“ går snarere på ordforrådet. Det er formodentlig den samme, om hvem det senere siges, at hun „nur von wenigen, die um ihr waren und ihrer Sprache lange gewohnt gewesen, verstanden werden konnte“. Oldendorp nævner siden flere eksempler på sådanne slaver.¹³⁶

Om atter andre opridser han desuden to forskellige scenarier: *enten* er deres sprog „rein Criolisch“ og kræver alligevel nogen tids øvelse at forstå for hvide pga. udtalen; *eller også* må der „dennoch bisweilen ein Dolmetscher zu Hülfe [Hilfe] gerufen werden [...], der das mit Guineischem vermischte Criolische

128 Sebro 2010 s. 107.

129 Ibid. s. 110. Jf. Sabino 2012 s. 118.

130 Sebro 2010 s. 114.

131 Jf. Oldendorp 2000 s. 711.

132 Sebro 2010 s. 115.

133 Ibid. s. 117, Yai 2000, 2009 s. 105.

134 Oldendorp 2000 s. 711f.

135 Ibid. s. 406. Min kursivering.

136 Ibid. s. 711.

erkläre“.¹³⁷ Også her synes der at være noget andet på færde end kun at blande visse „guineiske ord“ ind – som ved den mulige „afstandsstrategi“ ovenfor.

Det interessante er, at sprogformen for Oldendorp eller hans informanter er *delvis genkendelig* som „Criolisch“ og altså ikke er et helt afrikansk sprog. Jeg mener derfor ikke, at det er urimeligt at antage, at det, Oldendorp iagttaget, faktisk kan være en parallel sprogform, enten af den afrikanske type, Yai foreslår, eller – afhængigt af, hvad det er, der er genkendeligt for Oldendorp¹³⁸ – med både europæisk og afrikansk leksificering, hvilket kendes fra Guyanas kreolsprog. Den giver større forståelsesproblemer: Sabino konstaterer, at den er uforståelig for hvide;¹³⁹ men så vidt jeg kan se, ligger der mere i udsagnet:¹⁴⁰ Tolken må „tilkalde“, et ordvalg, der ville være usandsynligt, hvis der blot var tale om at bede den næste markslave i rækken om at oversætte. Det kan næppe afgøres, om en sådan tolkefunktion har været institutionaliseret; men tilsyneladende har heller *ikke alle* sorte kunnet forstå de pågældende.

Denne antagelse er noget a priori, da sproget ikke er beskrevet, men er, så vidt jeg kan se, den forklaring af det, som Oldendorp observerer – at sproget indeholder kendte kreolske elementer, men adskiller sig i ordforråd og identificeres som forskelligt fra „Criolisch“ – som kræver færrest antagelser og derfor må foretrækkes.

Det kan dog næppe afgøres, om det kan være et kreolsprog eller „blot“ en pidgin. I Oldendorps to første eksempler tales det som fremmedsprog, mens det er mere usikkert i det sidste. Den manglende evne til at bruge „almindeligt“ kreolsk (bosalernes udmelding om, at man ikke kan lære mere end ét sprog, skønt flersprogethed var almindelig¹⁴¹ i Vestafrika; og særligt brugen af „tolk“ blandt andre slaver) kunne også skyldes manglende *vilje*. Hvis der har været investeret identitet i det andet sprog, kan det måske have været nogens modersmål; men det kan også blot skyldes sprogformens sociale rolle: som en modstand mod det sort-hvide kreolske rum og dettes sprog,¹⁴² altså endnu en antitese til kreoliseringen. En sådan ville i øvrigt være endnu et eksempel på, at den kulturelle stræben ikke er binær, men rettet mod et autonomt mål snarere end mod den „hvide“ adfærd. Sprogformer som denne vil dog have haft en forbigående eksistens, muliggjort af den stadige kumulation af slavestanden, og nok begrænset til 1700-tallet. D. Chambers (2000, 2009) regner med en kreolisering i to tempi,¹⁴³ hvor fremkomst

137 Ibid. s. 711f. Min kursivering.

138 Hvis fx bundne morfemer er europæiske, er det typologisk sandsynligt, at det også gælder det meste af ordforrådet.

139 Sabino 2012 s. 84.

140 Forskellen mellem de to scenarier er ikke tydelig i den forkortede engelske oversættelse af Oldendorp (Oldendorp 1987, s. 258).

141 Sebro 2010 s. 109.

142 Jf. Craton 1997 s. 233f.

143 Chambers 2000, 2009 s. 60.

Parti fra det indre af Sankt Jan få år efter slavefrigivelsen. Den „sorte“ form af kreolsk overlevede endnu blandt befolkningen i egne som denne i mere end et århundrede. Lito-grafi af Frits Melby i Danmark (1856). Foto: Det Kongelige Bibliotek.

af en diaspora-afrikansk identitet netop er første „kreolskridt“,¹⁴⁴ hvad der er sammenligneligt med Sebros analyse og ville være den sociale baggrund for en sådan sprogform.

5. At bevæge sig mellem kreolske rum

1700-tallets husslaver ses hos Oldendorp at have været agenter i en kreolisering ift. hvide børn og kan derved siges at have en vis indflydelse, skønt det næppe kan afgøres, om de har været bevidste om denne sproglige magtposition. Det kan dog siges, at samværet med voksne hvide i husstanden har givet mulighed for at rette sprogligt ind efter disse – hvad der ikke synes at være sket på Skt. Thomas. Ligesom disse har måttet bruge kreolsk blandt markslaver, har det været almindeligt blandt flere sprog i husstanden, til husslaverne og blandt hvide indbyrdes. I øvrigt *kan* Nugents beretning læses sådan, at engelsk-kreolsk blandt Jamaicas hvide i hvert fald i nogle sfærer primært har været brugt af kvinder, hvilket kan ses i sammenhæng med husstandens traditionelle rolle som et kvindeligt domæne – og et vigtigt forum for kreolisering.

Modsat forsøget på at undgå kreolsk sprogindflydelse på Jamaicas hvide børn kendes der ikke noget lignende i Dansk Vestindien, hvor hvide børn går ind i det

144 Ibid. s. 55.

kreolske „fællesrum“, og man synes at klare sig med „afstandsstrategier“ som antiteser til sprogsyntesen. Sabino læser Magens' „Samtale imellem en Fader og en Søn“ sådan, at sproglig kontakt med sorte ses som „fordærvende“ i kolonien, da hvide kreoler her skulle anses for „dumme“, når de af griskhed bortøder muligheden for uddannelse i Europa.¹⁴⁵ I Magens' tekst kommer beskyldningen om dumhed dog klart fra metropolen; og griskheden og den manglende interesse for unges uddannelse findes hos værterne her, i hvis regi kreolerne oprigtigt forsøger at studere. Passagen kan altså næppe tages til indtægt for en negativ holdning i kolonien til sproglig omgang med sorte og kan derfor vanskeligt støtte Sabinos delvise nedtoning af den „sorte“ indflydelse på opkomsten af „hvidt“ kreolsk.

I begyndelsen af 1800-tallet skifter strategien dog. Allerede på Oldendorps tid har engelsk fodfæste på det vestlige Skt. Croix,¹⁴⁶ da de britiske plantere er uvillige til at bruge andre sprog.¹⁴⁷ Det bliver almindeligt på denne øs plantager, men også i byerne,¹⁴⁸ hvor krige giver større indvandring til det neutrale Danmark, særligt Charlotte Amalie,¹⁴⁹ og dermed udbredelse af engelsk. Under Napoleonskrigenes besættelser giver britiske soldater en yderligere kulturindflydelse,¹⁵⁰ og de hvide går endeligt over til engelsk som lingua franca.¹⁵¹ Fra at have drejet sig om sprogbrug kommer afstandsstrategien til at handle om sprogdømæner. I det nye århundrede hører man stort set ikke mere til kreoltalende hvide. Kun lægen E.J. Pontoppidan nævner hen mod dets slutning aldrende medlemmer af plantersamfundet, som husker sproget fra barndommen i dette miljø.¹⁵²

Med den hvide befolknings udtræden af det kreolske rum synes Nettlefords og Alleynes observationer (ovenfor) at få gyldighed: Det engelske sprog yder tiltrækning på den „nedre halvdel“ i det gamle kreolske rum, og ambivalensen ved egen sprogkultur, som nu er uden „øvre halvdel“, giver et stigende ønske om at gå samme vej. Her ses, hvordan denne kreolkultur mister appel, når den så at sige „tørres af“ i den gruppe, der har lavest prestige. Symbolværdien af engelsk skal ikke overses, da de britiske kolonier som de første opnår emancipation i 1834.¹⁵³ Allerede i 1819 foreslår Brødremenigheden engelsk som kirkesprog, hvad generalguvernør Bentzon afviser med den uheldige emancipatoriske indflydelse, som adgang til dette sprog vil have på slaverne¹⁵⁴ (hvilket kan have øget attraktiviteten).¹⁵⁵ Det kan ikke undre, at efterfølgeren von Scholtens indførelse

145 Sabino 2012 s. 47.

146 Oldendorp 2000 s. 682.

147 Ibid. s. 358, Larsen 1996 s. 122.

148 Oldendorp 2000 s. 357.

149 Holm 2004 s. 83, Sabino 2012 s. 73.

150 Holm 2004 s. 183, Sabino 2012 s. 74.

151 Vibæk 1966 s. 203.

152 Pontoppidan 1887 s. 3.

153 Hornby 1980 s. 247.

154 Larsen 1996 s. 122.

155 Jf. Sabino 2012 s. 72.

af engelsk undervisningssprog i skoleordningen af 1839 medvirker til, at slaveforældrene støtter skolerne:¹⁵⁶ Engelsk bliver lig med frihed og anerkendelse af menneskelighed, mens kreolsk kun er slavesproget.¹⁵⁷ Hertil kommer vandring mod de engelsktalende byer og deres sociale mobilitet.

Situationen er dog mere kompliceret: Uden for skolerne bliver de sortes sprog ikke standardengelsk, men det endnu levende engelskkreolsk. Strategien med at gå ud af et kreolsk rum fører altså her til indtræden i et andet. Snarere end et sprogskifte fra „sort“ til „hvidt“ synes der at være tale om et skifte fra „slaveri“ til „frihed“ – men til et eget „frisort“ rum.

Den sociolingvistiske proces er dårligt kendt – engelsk kreolistik har fokuseret mere på det postkoloniale kontinuum af sprogformer fra kreolsk til standardengelsk (*mesolekter*). P. Patrick (1999) og V. Youssef (2011) har dog for nutidens vedkommende peget på, at en sådan „sort“ karibisk sprogform ikke behøver være et stadium på vej mod et standardengelsk mål, men kan være en stabil norm¹⁵⁸ med egne sociale sfærer som led i en karibisk identitetsskabelse.¹⁵⁹ Det kan tyde på, at en „sort“ norms potentielle evne til at fungere som eget kulturideal også er gennemgående i postkolonial historie.

Associationen fra hollandsk-kreolsk til „slavesprog“ er dog primært *muliggjort* af, at de hvide i sin tid har forladt sproget. Det dør hastigt som lingua franca i årtierne efter emancipationen. I nogle områder holder det dog længe ud og overlever overgangen til USA,¹⁶⁰ særligt på det uvejsomme Skt. Jan, hvor den sidste sprogbruger, Alice Stevens, der som barn havde talt det med sine bedsteforældre, dør så sent som i 1987.¹⁶¹

Sprogets navn

Indtil midten af 1800-tallet kendes sproget kun som „kreolsk“,¹⁶² et navn, der bruges i Danmark århundredet ud.¹⁶³ Men på denne tid, hvor kun sorte talte det, optræder nu betegnelsen „negerhollandsk“ blandt hollandske filologer¹⁶⁴ og bliver den almindelige betegnelse blandt lingvister ind i det 21. århundrede.

156 Hall 1992 s. 199.

157 Vibæk s. 196, Larsen 1996 s. 122.

158 Patrick 1999 s. 293. Youssef 2011 s. 191f.

159 Ibid. s. 202ff.

160 Holm 2004 s. 83.

161 Rossem & van der Voort 1996 s. 33, 265.

162 Hesselning 1905 s. 35ff.

163 Ibid. s. 39ff.

164 Sabino 2012 s. 92, Rossem & van der Voort 1996 s. 1.

„Negerhollandsk“ bruges derfor gerne synonymt med kreolsk som helhed; dette argumenterer Sabino imod.¹⁶⁵ Hun vil gøre op med den narrativ, der siden 1700-tallet har set de hvide som primære agenter i sprogets fødsel,¹⁶⁶ og lægger vægt på at dokumentere adskillige forskelle mellem „hvidt“ og „sort“ kreolsk¹⁶⁷ for at give *Jack his jacket* – en vestindisk talemåde, som svarer nogenlunde til „æres den, som æres bør“; nemlig de sorte som agenter i sprogets opståen.¹⁶⁸ Påvisningen af forskelle skal derfor også støtte, at den „sorte“ sprogform fortjener sit eget navn. Når hun dog historisk også vil læse Magens’ ord om at „fare storligen vild“,¹⁶⁹ som om vildfarelsen følger af at kombinere „sort“ udtale med „hvid“ grammatik,¹⁷⁰ er det dog en meget vidtgående tolkning. Magens forholder sig i dette afsnit kun til udtale, påviser i det hele taget kun sjældent grammatiske forskelle mellem sprogformerne¹⁷¹ – enten i mangel på evne eller vilje – og kan nok næppe tages til indtægt for Sabinos vægtning af grammatisk forskellighed.

I 1881 kalder Pontoppidan 1700-tallets liturgiske hhv. daglige sprog for „eine hochkreolische, mehr klerikale, und eine plattkreolische Sprache“¹⁷² uden at skelne mellem sortes og hvides former af sidstnævnte. I 1887 nævner han atter liturgisk „Højkreolsk“ og et „Lavkreolsk som almindeligt Negersprog og til daglig Omgang“¹⁷³ – også mellem hvide.¹⁷⁴ Sabino oversætter dog den tyske passage til „a more clerical creole and a creole for daily business“, ligesom „Plattkreolisch“ oversættes til „Negerhollands“;¹⁷⁵ og den danske passage bliver til „low creole which generally the Negroes spoke in their daily activities.“¹⁷⁶ Dette skyldes, at hun i bestræbelsen på at skelne mellem „sort“ og „hvidt“ kreolsk ønsker at reservere betegnelsen „Negerhollands“ til førstnævnte¹⁷⁷ og bruger „Hoch Kreol“ om sidstnævnte. Dette er faktisk en ny terminologi; dog kommer det her til at virke, som om kilderne i oversættelsen tages til indtægt for dette ærinde.

1700-talsforfatterne skelner ikke navnemæssigt mellem „hvidt“ og „sort“ kreolsk, skønt de omtaler de forskelle, de nu er bevidste om. Det kan til dels skyldes tanken om de hvide som sprogets skabere og de sortes sprogform som en udartet version. Dog er det også vigtigt, at deres enighed om, at de to sprogformer *er* en (kreoliseret og modsætningsfyldt) *enhed*, kun er mulig, fordi disse *er* indbyrdes

165 Sabino 2012 s. 2, 92.

166 Ibid. s. xxi, 4.

167 Ibid. s. 133–197.

168 Ibid. s. 199f.

169 Magens 1770 s. 8.

170 Sabino 2012 s. 90.

171 Dog Magens 1770 s. 16, 19.

172 Pontoppidan 1881 s. 130f.

173 Pontoppidan 1887 s. 3.

174 Ibid. s. 2.

175 Sabino 2012 s. 210; sml. Pontoppidan 1881 s. 131.

176 Sabino 2012 s. 224.

177 Ibid. s. 207.

forståelige – trods de systematiske forskelle, som Sabino behandler (en del er i øvrigt ikke absolutte, men snarere gradforskelle)¹⁷⁸, og fordi deres talere tager del i det fælles kreolske rum.

Imellem 1700-tallets enhedstese („*Creolsk*“) og Sabinos vægt på forskellen mellem „Negerhollands“ og „Hoch Kreol“ som antitese (skønt hun også anerkender en helhed¹⁷⁹) har jeg valgt – som syntese – ikke at bøje traditionen for meget, men at bruge beslægtede betegnelser, „sort“, „hvidt“ og „liturgisk kreolsk“, om de forskellige dele af helheden, jomfruø-kreolhollandsk, idet det *var* et – ambivalent – sprogfællesskab. Fremtiden vil muligvis have mere at sige om overgangsformer mellem sprogformerne.¹⁸⁰

Konklusion

Karibisk kreolkultur kan siges at leve på en knivsæg. Den har siden Brathwaite været en attraktiv narrativ for karibisk nationalisme som basis for en nutidig fælleskultur. Men hvor han har peget på fortidens *enhed* i den forstand, at samfundets elementer indgår i et fælles socialt netværk, er det lige så klart, at denne er præget af en betydelig indre *flerhed*, hvor modsætning og ambivalens udspringer af slavesamfundets enorme statusforskelle. Interaktion mellem modsætningerne medvirker til forandring i kreolkulturen over tid. Hertil kommer, at det kreolske rum, også pga. de indbyrdes holdninger mellem socialgrupperne, kan have mere end ét mål for kulturel stræben. Fremkomsten af en fælleskultur, som et sprog er, kan give en ambivalens, der ansporer til at skille sig ud inden for fællesskabet eller stræbe efter at holde sig udenfor. Evt. kan det, at en socialgruppe opgiver et kulturtræk, bevæge resten af det tidligere fællesskab til at gøre det samme, så dette aspekt helt opløses.

I tilfældet kreolsproget i Dansk Vestindien ses det, at her fandtes et stykke kultur, der var så fælles, at det var tæt på at være et lingua franca (skønt allerede Oldendorp ser konkurrencen fra andre sprog)¹⁸¹, vel at mærke ikke kun blandt sorte og hen over raceskellet, men til dels også blandt hvide; endda som modersmål i begge sfærer, et større fællesskab, end det har været gjort til i en del historieskrivning. Samtidig findes inden for det en ambivalens, som gør, at flere strategier bruges. Man kan skille sig ud inden for det, enten ved at stå fast på sin egen sprogform og investere identitet i den eller ved bevidst at forstørre forskellen for at markere afstand.

178 Ibid. s. 155, 166f

179 Ibid. s. 3, 79

180 Jf. *ibid.* s. 91

181 Oldendorp 2000 s. 357

En tredje mulighed, en strategi blandt hvide kreoler, er at bemægtige sig det fælles kulturobjekt, sproget, i den historiske narrativ og dermed tage „patent“ på det, skønt man ikke kan nægte, at det bruges af en større gruppe.

Endelig kan man søge at undgå det kreolske fællesskab, hvad nogle sorte (og i øvrigt også – fra deres ulige stærkere ståsted – de britiske plantere) synes at have gjort sprogligt – måske endda med anvendelse af et parallelt fællessprog. Sluttelig er der den mulighed at lægge et kreolsk rum bag sig – det endelige modsvar på syntesen – hvilket pga. ydre forhold bliver særligt attraktivt for den hvide befolkning fra århundredskiftet. Netop her bevirker et ønske om social mobilitet samt overtagelse af den negative holdning til „negersproget“¹⁸² – eller rettere „slavesproget“ – at den sorte befolkning følger med (men vælger sin egen vej!), og at dette stykke kreolkultur møder sin undergang. På grund af sociale uligheder og de medfølgende holdninger bærer karibiske kreolkulturer i en vis forstand altid en kim til egen ødelæggelse i sig; om denne vil fuldbyrdes, eller om kulturen vil vise sig stabil, som det i nutiden gælder kreolsprog som papiamentu og haiti-kreolsk, afhænger af mangfoldige ydre faktorer.

Litteratur

- Alleyne, Mervyn C. 1985: 'A Linguistic Perspective on the Caribbean'. I: Sidney W. Mintz & Sally Price (eds.), *Caribbean Contours*. Baltimore & London: The Johns Hopkins University Press, s. 155-179.
- Baker, Philip, & Mühlhäusler, Peter, 2007: 'Creole Linguistics from Its Beginnings, through Schuchardt to the Present Day'. I: Stewart, Charles (ed.), *Creolization. History, Ethnography, Theory*. Walnut Creek: Left Coast Press, s. 84-107
- Bolland, Nigel O. 1998: 'Creolisation and Creole Societies: a Cultural Nationalist View of Caribbean Social History' i: *Caribbean quarterly*, vol. 44(1/2). s. 108-128.
- Brathwaite, Edward Kamau 1971: *The development of creole society in Jamaica 1770-1820*. Oxford: Clarendon Press.
- Bush, Barbara 1981: 'White 'ladies', coloured 'favourites' and black 'wenches''. I: *Slavery & Abolition*, vol. 2(3), s. 245-262.
- Carstens, J.L. 1981: *En almindelig Beskrivelse om alle de Danske, Americanske eller West-Indiske Ey-Lande, Dansk Vestindien for 250 år siden*. København: Dansk Vestindisk Forlag.

182 Jf. Alleyne 1985 s. 161

- Chambers, Douglas B. 2000, 2009: 'Tracing Igbo into the African Diaspora'. I: Lovejoy, Paul E. (ed.), *Identity in the Shadow of Slavery*. London: Continuum, s. 55-71
- Chaudenson, Robert, 2001: *Creolization of Language and Culture*. London: Routledge.
- Craton, Michael 1997: 'Forms of resistance to slavery'. I: Franklin W. Knight (ed.), *General History of the Caribbean*, vol. III: The slave societies of the Caribbean. London: Unesco Publishing, s. 222-270.
- Hall, Neville A.T. 1992: *Slave Society in the Danish West Indies. St. Thomas, St. John and St. Croix*. Mona, Jamaica, University of the West Indies Press.
- Hesseling, D.C. 1905: *Het negerhollands der deense Antillen, bijdrage tot de geschiedenis der nederlands taal in Amerika*. Leiden: Maatschappij der nederlands Letterkunde te Leiden.
- Holm, John 2004: *An introduction to pidgins and creoles*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hornby, Ove 1980: *Danmarks historie – Kolonierne i Vestindien*. København: Politikens Forlag.
- Jones, William 1929: *The Diary of the Revd. William Jones 1777-1821*. London, New York, Paris: Brentano's.
- Larsen, Jens 1996: 'The Negro Dutch Creole Dialect'. I: George F. Tyson, *Bondmen and Freedmen in the Danish West Indies – scholarly perspectives*. Saint Thomas: Virgin Islands Humanities Council, s. 119-125.
- Long, Edward 2002: *The History of Jamaica. Vol. II*. Montreal & Kingston, London, Ithaca: McGill-Queen's University Press.
- Lovejoy, Paul E. 2000, 2009: 'Identifying Enslaved Africans in the African Diaspora'. I: Lovejoy, Paul E. (ed.), *Identity in the Shadow of Slavery*. London: Continuum, s. 1-29
- Magens, Joachim (Jochum) Melchior 1770: *Grammatica over det Creolske Sprog, som bruges paa de trende Danske Eilande, St. Croix, St. Thomas og St. Jans i America*. København: Gerhard Giese Salikath.
- Moore, Brian L., & Michele Johnson 2004: *Neither Led nor Driven. Contesting British Cultural Imperialism in Jamaica, 1865-1920*. Mona: University of the West Indies Press.
- Nettleford, Ralston „Rex“ M. 1972: *Identity, Race and Protest in Jamaica*. New York: William Morrow & Company, Inc. (Publiceret 1970 under titlen *Mirror Mirror*)
- Nugent, Maria 1907, 2010: *Lady Nugent's Journal – Jamaica One Hundred Years Ago*. Cambridge etc.: Cambridge University Press.
- Oldendorp, C.G.A. 1987: *C.G.A. Oldendorp's History of the Evangelical Brethren on the Caribbean Islands of St. Thomas, St. Croix, and St. John*. Ann Arbor: Karoma Publishers Inc.

- Oldendorp, C.G.A. 2000: *Historie der caraibischen Inseln Sanct Thomas, Sanct Crux und Sanct Jan*. V. Icke-Schwalbe, Lydia, & Meier, Gudrun, (hrsg.). Dresden: VWB.
- Patrick, Peter 1999: *Urban Jamaican Creole. Variation in the mesolect*. Amsterdam & Philadelphia: J. Benjamins Publishers.
- Patterson, Orlando 1975: 'Context and Choice in Ethnic Allegiance: A Theoretical Framework and Caribbean Case Study' I: Glazer, Nathan, & Daniel P. Moynihan (eds.), *Ethnicity. Theory and Experience*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, s. 305-349.
- Pontoppidan, Erik 1881: 'Einige Notizen über die Kreolensprache der dänisch-westindischen Inseln'. I: *Zeitschrift für Ethnologie*, 13. Band, s. 130-138.
- Pontoppidan, Erik 1887: 'Det dansk-vestindiske Kreolsprog'. I: *Tilskueren*, Nr. 4., s. 295-303. (tilgængelig på <http://www.scribd.com/doc/31088510/Det-Dansk-Vestindiske-Kreolsprog-Af-Erik-Pontoppidan>, konsulteret 14/3 2016)
- Rossem, Cefas, & van der Voort, Hein, 1996: *Die Creol Taal – 250 years of Negerhollands texts*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Sabino, Robin 2012: *Language Contact in the Danish West Indies: Giving Jack his Jacket*. Leiden & Boston: Brill.
- Sebro, Louise 2010: *Mellem afrikaner og kreol. Etnisk identitet og social navigation i Dansk Vestindien, 1730-1770*. Lund: Lunds Universitet.
- Vergès, Françoise 2007: 'Indian-Oceanic Creolizations: Processes and Practices of creolization on Réunion Island'. I: Stewart, Charles (ed.), *Creolization. History, Ethnography, Theory*. Walnut Creek: Left Coast Press, s. 133-152.
- Vibæk, Jens 1966: *Vore gamle tropekolonier – Bind 2: Dansk Vestindien 1755-1848*. 2. udgave. København: Fremad.
- Yai, Olabiyi Babalola 2000, 2009: 'Texts of Enslavement: Fon and Yoruba Vocabularies from Eighteenth- and Nineteenth-century Brazil'. I: Lovejoy, Paul E. (ed.), *Identity in the Shadow of Slavery*. London: Continuum, s. 102-112.
- Youssef, Valerie 2011: 'The varilingual repertoire of Tobagonian speakers'. I: Hinrichs, Lars, & Farquharson, Joseph T., *Variation in the caribbean: From Creole Continua to Individual Agency*. Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, s. 191-205.

English abstract

The article explores the social situation surrounding the creole language in the Danish West Indies between 1750 and 1850. Departing from O. Nigel Bolland's (1998) approach to creolisation which applies a dialectical (thesis-antithesis) view on the processes of Caribbean creolisation and regards the common creole space as a result of constant social contentions and ambivalence, newer theory

is supplied, bringing in the diachronic aspect (Lovejoy 2009) and the fact that cultural change does not always move towards a „white“ ideal but can have an autonomous „black“ norm (Moore & Johnson 2004, Chaudenson 2001). The Dutch Creole language is regarded as a good example of a common black and white creole culture since it was spoken as a first language by both blacks and whites, a fact which was once neglected in Danish history writing. At the same time, the social antagonisms surrounding the language are examined and five different antithesis strategies are identified: 1) White creoles can invest identity in their own sociolect of the language and insist on its correctness. 2) They can enhance the difference by exerting their own language norm, comprising among other things a more Dutch lexicon. 3) They can take possession of the language in the historical narrative by monopolising it as a „white“ cultural product. 4) Likewise, black creoles stand by their own sociolect; but on the basis of C.G.A. Oldendorp (2000) it is here suggested that beyond this a parallel common language (pidgin or creole) with a more African lexicon might have existed. 5) Finally, the definitive antithesis to the creole culture is exerted first by the whites and then by the blacks abandoning the Creole language altogether. The name of the language is discussed, and in various cases a reading of the sources is offered which differs from Robin Sabino's (2012).